

Fookusarutelu vanemaealiste hõive tõstmisest

Eesmärk: Leida Eesti jaoks sobivaid võimalikke lahendusi vanemaealiste hõive tõstmiseks

Mis on probleem?

Eestis on vanaduspensioniiiga pidevalt tõusnud ning tõuseb aastaks 2025 65 eluaastani. Samal ajal lahkuvad inimesed tööturult oluliselt enne seda aega, 2012. aastal oli keskmine esmane pensionisaamise iga 59,6 eluaastat (koos töövõimetus- ja toitjakaotuspensionäridega 52 eluaastat). Aastatel 2013–2015 on see vanus püsinud kõikidel aastatel 61 aasta ja 5 kuu juures.

Eestis toimub paralleelselt kaks erinevat protsessi:

1. Võrreldes teiste EL (ja OECD) riikidega on Eestis kõrge vanemaealiste hõive.
2. Väga suur hulk inimesi lahkub tööturult enne vanaduspensioniiiga.

Hõive on meil kõrge neljal põhjusel:

1. Pension on väike ning sissetulekute säilitamiseks (eriti kõrgemapalgaliste hulgas, kelle sissetulekut ainult pensionist elades oleksid väga väikesed) on vaja edasi töötada.
2. Eestis on võimalik saada täispensionit ka ajal kui töötad.
3. Eestis on kõrge haridustase ning III taseme haridusega inimesed töötavad kauem.
4. Eestis on ajalooliselt kõrge naiste tööhõive.

Need, kes tööturult vara lahkuvad, teevad seda mittevabatahtlikult. Peamisteks põhjusteks on koondamine või kehv tervis. Samas üle poole lahkub seetõttu, et on saabunud pensioniiga. Lahkutakse üks kord ja pigem lõplikult, kuigi on ka järkjärgulist lahkumist.

Kuigi uuringutes („Piik hallile alale“, „Vanemaealiste ja eakate toimetuleku uuring 2015“ ja „SEB pensionivalmiduse uuring“) toovad välja, et valdav osa tööealistest kavatseb jätkata töötamist ka pensionieas, siis tegelikult töötab edasi vaid väike osa.

Põhiküsimus: Kuidas tagada nüüd ja edaspidi, et inimesed oleksid tööturul aktiivsemad kauem?

Millised on suundumused?

Vanemaealiste arv kasvab edaspidi igal juhul, seda ka tööturul. Küsimus on selles, kas ja kuidas me suudame seda enda kasuks pöörata?

Varem lahkuvad töölt madalama haridusega ja seetõttu ilmselt füüsilist tööd tegevad inimesed. Samal ajal väheneb füüsilise töö hulk, mis annab võimekuse rohkematel inimestel kauem töötada.

Selleks aga, et inimesed saaksid teha kauem (mittefüüsilist) tööd peavad neil olema kaasaegsed oskused. Näiteks näitas hiljutine SHARE uuring, et 43% üle 55-aastastest Eestis ei kasuta arvutit. Samas oli 2014. aastal 55-aastaste keskmine oodatav eluiga 25,63 eluaastat.

Miks on hea, kui inimesed töötavad kauem?

Kõrge vanemaealiste hõive on kasulik nii inimesele endale, tööandjale kui ka kogu ühiskonnale (vt lisa 1)

Ühest küljest on kõrge vanemaealiste hõive hea riigi finantsilisele jätkusuutlikkusele. Isegi juhul kui inimesed saavad töötamise ajal täispensioni maksavad nad samal ajal makse ja neid ei pea toetama täiendavalt näiteks toimetulekutoetusest.

Teisest küljest mõjub töötamine hästi inimese kognitiivsele võimekusele, mis on parem neil, kes töötavad. Uuringud on näidanud, et kognitiivne võimekus langeb kohe peale töölt lahkumist.

Millised on Eestis vanemaealiste hõive kõige suuremad takistused?

Nõrk täiendus- ja ümberõppesüsteem. Elukestva õppe mõte ei ole juurdunud. Kui terve elu tehtud tööd ei suudeta enam teha, siis lõpeb ka töökarjäär. SHARE uuringu kohaselt tahavad pikemalt töötada ennekõike kõrgelt haritud ja hea tervisega inimesed ning need, kellele nende töö meeldib. Kuigi enese täiendamisega (täiendõppes või iseseisvalt) tegelevad vanemaealised sama palju kui keskealised, siis on nooremates eagruppides see oluliselt kõrgem. Tasemeõppes vanemaealised peaaegu et ei osalegi.

Kehv tervis. Eestis oli tervena elatud eluaastaid 2013 aastal sündinute kohta 57,1, kui EL keskmine oli samal ajal 61,5 ja meist tagapool on vaid Slovakkia ja Läti. Eri põlvkondi iseloomustavad erinevad haigestumusstruktuurid, mis tulenevad tolle ajastu institutsionaalsest arengust. Kusjuures kui aastal 2009 oli see 56,9 aastat, siis kõigil järgnevatel aastatel on see jäänud 55-56 eluaasta kanti ehk sisuliselt on toimunud taandareng või stagnatsioon. Selle muutusega saab ja tuleb edaspidi ka vanaduspõlve planeerides arvestada.

Vähe on levinud osaajaga töötamine. OECD riikides töötas 2014. aastal 65+ vanuses töötajatest keskmiselt osaajaga 40%. Eestis on selles vanuses töötajatest osaajaga hõivatud vaid 30,56%. Samas on riike, kus selles vanuses töötajatest 2/3 ja enamgi töötab osaajaga, näiteks Saksamaal (68,59%), Hollandis (78,24%) ja Austrias (68,30%). Seega kui sa Eestis töötad, siis suure tõenäosusega täisajaga ning see kindlasti takistab juurdepääsu tööturule neil, kes oleksid valmis panustama, kuid väiksemas mahus. Vanemaealiste uuringu SHARE kokkuvõttev artiklikogumikust selgus, et paindlik tööaeg on Eestis vanemaealiste puhul vähe levinud. Kui on üsna arusaadav, et eagrupid 50–64 töötab 40 tundi ja rohkem nädalas 82,6%, siis ka vanemate puhul on nii suure koormusega töötamine levinud. Vanuses 65–74 on see 56,7% ning alles üle 75-aastaste töötajate puhul langeb see 6%-ni.

Hooldusvajadus: Statistikaameti andmetele tuginedes oli 2015. aastal vanemaealistest (50–74 aastased) mitteaktiivseid ehk tööturult eemal seetõttu, et nad hoolitsesid mõne pereliikme eest, 5300. See on 1,2% samas eas inimestest.

Suhtumine: Ühest küljest diskrimineerimine ehk suhtumine vanemaealistesse justkui nad peaksidki tööturult ruttu lahkuma, et teha ruumi noortele. Teisest küljest ka vanemaealiste endi ja kogu ühiskonna suhtumine, et teatud vanuses peame saama „puhata“.

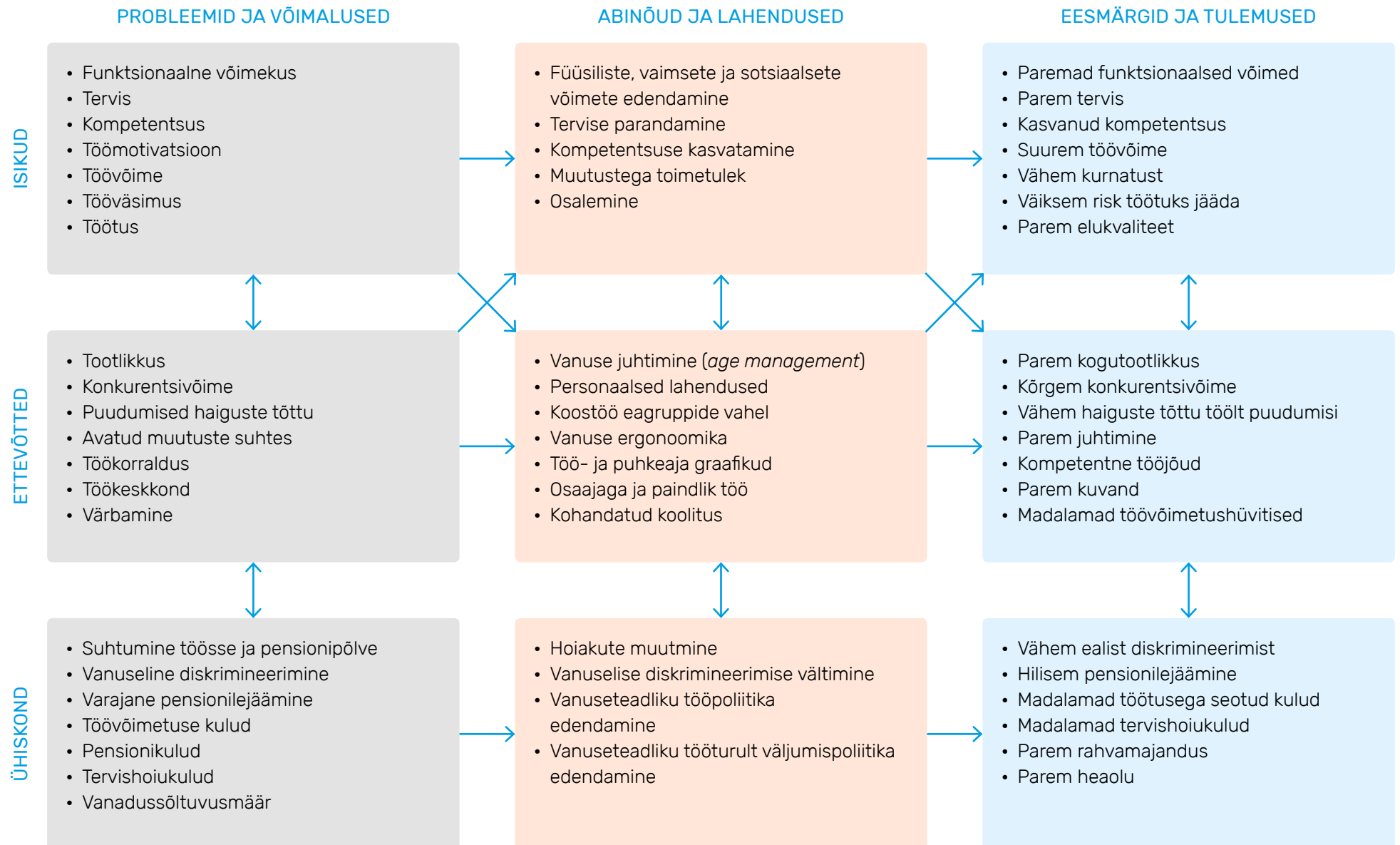
Arutelu alla tulevad küsimused

1. Kas probleem on õigesti sõnastatud ehk kas see on tegelikult ka nüüd ja edaspidi probleem, et inimesed lahkuvad liiga vara tööturult?
2. Mida ja kuidas saab **isik ise, tööandja, riik** teha, et inimene valib täieliku pensionile mineku asemel pigem töötamise? Sh ootan näiteid kas või üksikutest seni töötanud lahendustest.
3. Kuidas mõjutab tänapäeva noorte viis töötada ja elada nende nõ pensioniea tulevikku?
4. Kuidas tagada realselt elukestvas õppes osalemine terve elu jooksul?
5. Kuidas jagamis- ja ringmajandus muudavad (soodustavad/pidurdavad) vanemaealiste hõivet?

Liisi Uder
 programmijuht
 liisi.uder@kogu.ee
 Eesti Koostöö Kogu
www.kogu.ee/pension-2050/

18. aprill 2016, Roheline aas 5

Lisa 1 : Töötamine vanemas eas

Allikas: Ilmarinen, J.E. "Aging workers", *Occupational and Environmental Medicine* 2001;58:546